



Karlštejn

Kraj: Středočeský

Správní obvod: Beroun

Nadmořská výška: 345 m n. m.

Počet obyvatel: 791

Adresa URL: www.mestys-karlstejn.cz

Okres: Beroun

GPS souřadnice: 49.933853N, 14.183651E

První pís. zmínka: 1348 (676 let)

PSČ: 267 18

Památky a zajímavosti Karlštejn

Snad nejznámější památkou Karlštejna i celé České republiky je místní hrad Karlštejn, dříve nazýván také Karlův Týn, je středověký hrad. Základní kámen byl položen 9. června 1348 Karlem IV. kvůli ochraně říšských korunovačních klenotů a svatých ostatků, později zde byly uchovávány české korunovační klenoty. V současnosti je hrad významnou národní kulturní památkou a jedním z nejnavštěvovanějších hradů v Česku. Výzdoba kaple sv. Kříže ve Velké věži je ukázkou vyspělého gotického malířství.

Pohled na Karlštejn od jihu z protějšího kopce. Vlevo studniční věž, uprostřed purkrabství, vpravo císařský palác, za ním Mariánská a Velká věž. Karlštejn je mohutný kamenný gotický hrad, který stojí na vápencové skalní ostrožně (316 m n. m.) nad stejnojmennou obcí a skládá se z několika samostatně opevněných částí. V okolí se nacházejí vinice a hluboké, většinou listnaté lesy.

Hlavními částmi hradu jsou studniční věž, budova purkrabství, Hodinová věž, císařský palác, Mariánská věž a Velká věž. Jednotlivé architektonické prvky hradu jsou stupňovitě uspořádány podle významu, který jim Karel IV. přikládal, přičemž nejvýše je položena Velká věž.

Hradní studna je hluboká asi 80 metrů. Nemá vlastní pramen, voda se přiváděla štolou z Budňanského potoka, tekoucího pod hradem. Zařízení na vytahování a spouštění okovu tvoří kolo, v němž šlapali lidé a uváděli je do pohybu.

Purkrabství bylo v minulosti mnohokrát přestavováno, dnešní podoba pochází z přestavby na konci 19. století. V současnosti slouží správě hradu, slavnostním obřadům obecního úřadu a reprezentačním účelům.

Císařský palác sloužil v době Karla IV. a Václava IV. jako obydlí panovníka a jeho dvora. V prvním patře se nacházejí místnosti sloužící panovníkovu dvoru. Druhé patro obýval panovník. Nachází se zde Karlova ložnice a reprezentační prostory jako sál předků (Lucemburský sál) či audienční síň - nejlépe dochovaný interiér paláce s dřevěným kazetovým obložením. Z ložnice vede točité schodiště do prostor obývaných královnou a jejími dámami (fraucimorem).

Mariánská věž - Menší z věží vnitřního hradu je spojena můstkem s císařským palácem. Ve 2. patře se nachází kostel Panny Marie se sakristií. V kostele se zachovaly cenné nástěnné malby s biblickými výjevy a tzv. ostatkovými scénami, v nichž Karel IV. přijímá a ukládá ostatky svatých. Autorem maleb je pravděpodobně Mikuláš Wurmser ze Štrasburku. V kostele se dodnes slouží bohoslužby v den výročí úmrtí Karla IV. (29. listopad). Ke kostelu pak přiléhá kaple sv. Kateřiny, která sloužila jako soukromá oratoř císaře. Stěny kaple jsou obloženy polodrahokamy, nad vchodem se nachází dvojportrét



Karla IV. a jeho třetí manželky Anny Svídnické.

V prvním patře se nacházejí pokladnice a klenotnice, kde jsou dnes vystaveny předměty náležející ke karlštejnskému pokladu. V klenotnici je vystavena kopie Svatováclavské koruny. Prostory v přízemí věže, označované jako Červenka, sloužily v minulosti mimo jiné i jako hradní vězení.

Velká věž je spojena s Mariánskou věží krytým dřevěným mostem. Nachází se na nejvyšším místě hradu a má vlastní opevnění, což odpovídá největšímu duchovnímu významu a účelu, který jí zakladatel hradu určil. Po schodišti s nástěnnými malbami ze života sv. Václava a sv. Ludmily se vstupuje do nejceněnějšího prostoru hradu - kaple svatého Kříže. Právě zde byly v minulosti uloženy říšské korunovační klenoty a svaté ostatky, později pak české korunovační klenoty a zemský archiv. Interiér kaple je ozdoben zlacením, drahými kameny a hvězdami, sluncem a měsícem z benátského skla. Kaple je rozdělena pozlacenou mříží na dvě části. Sám Karel IV. na důkaz pokory a úcty vstupoval za zlatou mříž bos. Na stěnách je umístěn unikátní soubor deskových obrazů, jejichž autorem je Mistr Theodorik. V čele se nachází obraz Ukřižování Krista, další obrazy zobrazují nebeské vojsko - svaté mučedníky, svaté vdovy a panny, svaté rytíře, biskupy, papeže a svaté vládcy v čele s Karlem Velikým. Zajímavostí je, že obrazy pokračují i na rámech. Obrazy zároveň sloužily jako relikviáře. Kaple byla zabezpečena čtverými dveřmi se silnými železnými pláty. Uzamčena byla devíti zámky. Prostor byl hlídán strážními službami, které sídlily nad kaplí. Vstup do kaple byl povolen jen se souhlasem císaře, podle jehož nařízení zde nikdo nesměl pobývat s žádnou ženou. V kapli se konaly jen zvlášť významné mše, které směli sloužit pouze arcibiskupové a karlštejnský děkan.

Historie hradu

Karlštejn byl založen českým a římským králem, pozdějším císařem Karlem IV., za účelem uložení a ochrany korunovačních klenotů Svaté říše římské a relikvií (svatých ostatků).

Slavnostního zahájení stavby dne 10. června 1348 se spolu s Karlem IV. účastnil i první pražských arcibiskup Arnošt z Pardubic. Stavba probíhala mezi lety 1348-1357. Vnitřní výzdoba hradu byla dokončena v roce 1365.

Na počátku 15. století sem byly též přivezeny české korunovační klenoty. Pravděpodobně se tak stalo na pokyn Karlova syna Václava IV. (1378-1419). Záznam o tomto převozu však chybí. Ke korunovaci krále Zikmunda (1420) byly již přivezeny do Prahy z Karlštejna. Po korunovaci byly klenoty opět vráceny na Karlštejn, brzy na to však vypukla husitská revoluce a Zikmund nechal jak české, tak říšské korunovační klenoty odvézt do zahraničí. V průběhu revoluce odolal hrad obléhání husitskými vojsky pod vedením Zikmunda Korybutoviče (1422). Po skončení válek a po svém návratu na český trůn vrátil Zikmund české korunovační klenoty zpět na Karlštejn (1436), kde pak zůstaly uloženy až do začátku 17. století.

Říšské klenoty již zůstaly v zahraničí.

Husitskou revolucí došlo ke změně původní funkce hradu. Karlštejnští purkrabí střežili české korunovační klenoty a zemský archiv. Od roku 1541 zde byly též ukládány opisy zemských desk. Vladislavské zřízení zemské vydané králem Vladislavem Jagellonským roku 1500 zavazuje přísahou karlštejnské purkrabí, že budou chránit hrad i s korunou, klenoty a zemskými privilegii pod trestem smrti, ztráty cti a majetku a vyhnání potomků ze země. Korunu směli vydat pouze tomu, kdo byl předtím řádně zvolen českým králem. Po korunovaci, která se konala v Praze, byly klenoty vráceny zpět na hrad.

V polovině 16. století za správy Jáchyma Novohradského z Kolovrat došlo k renesanční přestavbě hradu. Přestavba se týkala především Velké věže a budovy purkrabství, která byla v té době nejvíce využívána.



Historická podoba hradu před Mockerovou přestavbou na fotografii Františka Fridricha (1870) V době stavovského povstání byly korunovační klenoty z rozhodnutí direktorů dne 22. června 1619 odvezeny na Pražský hrad. S vývojem vojenské techniky byla totiž obranná funkce hradu shledána již jako nedostatečná. Při revizi zemského zřízení roku 1625 císař Ferdinand II. zrušil úřad karlštejnských purkrabí, neboť pozbyl své funkce. Hrad byl převeden do užívání českých královen. V roce 1626 císařovna Eleonora zastavila hrad Janu Kavkovi z Říčan. Ten nechal z hradu odvézt vybavení a zbylé svátostniny. Na konci třicetileté války (1648) byl hrad dobyt švédským vojskem. Po skončení války byl hrad značně zchátralý.

Na konci 17. století se dostal do majetku českých královen a císařoven. V roce 1755 jej Marie Terezie darovala nově založenému Ústavu šlechticů v Praze. Ten však hrad využíval pouze jako centrum hospodářské správy pro okolní statky. Hrad i nadále chátral. Pozornosti se mu dostalo až na konci 18. století v souvislosti s národním obrozením. V roce 1812 navštívil hrad císař František I., který vzápětí věnoval peníze na jeho opravu.

V roce 1886 zahájil architekt Josef Mocker přestavbu v duchu tzv. purismu, která měla hradu navrátit původní gotickou podobu. Výsledky této přestavby byly kritizovány již na začátku 20. století, s odstupem času jsou však hodnoceny jako projev své doby.

Od roku 1918 je hrad ve vlastnictví státu a je zpřístupněn veřejnosti. V roce 1962 byl vyhlášen národní kulturní památkou.

Současnost V současnosti je Karlštejn jedním z nejnavštěvovanějších hradů v Česku. Je ve vlastnictví státu a ve správě Památkového ústavu, který ho zpřístupňuje veřejnosti, jsou zde pořádány svatby a všelijaké atrakce. V současné době je možno navštívit císařský palác a Mariánskou věž v rámci I. okruhu a císařský palác, Mariánskou věž a Velkou věž (omezený počet návštěvníků) v rámci II. okruhu.

www.hradkarlstejn.cz

Dalšími památkami jsou:

Kostel svatého Palmacia v Budňanech

Husitské obléhačí pozice, archeologické naleziště - Javorka, Nad Haknovým dolem a Na Kněží hoře

Socha svatého Šebestiána na návsi v Budňanech

Ocelový silniční most přes řeku Berounku

